

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Michelle Komulainen

Ska myndiga lagöverträdare få ungdomsreduktion?

En rättsanalys av lagförslaget om slopad straffrabatt för myndiga lagöverträdare med hänsyn till straffrättsliga principer och teorier.

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Anders Sjögren

Termin: VT 21

Innehållsförteckning

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	6
FÖRKORTNINGAR	8
1. INLEDNING	9
1.1 ALLMÄNT/PROBLEMFÖRMULERING	9
1.2 SYFTE	10
1.3 METOD	10
1.4 MATERIAL	11
1.5 AVGRÄNSNING:.....	11
1.6 FORSKNINGSLÄGE	12
1.7 DISPOSITION.....	12
2. STRAFFRÄTTENS TEORIER, PRINCIPER OCH FÖRKLARINGSMODELLER	14
2.1 INLEDNING	14
2.2 ABSOLUT- OCH RELATIV STRAFFIDEOLOGI	14
2.3 ALLMÄNPREVENTION	14
2.4 VEDERGÄLLNING	15
2.5 INDIVIDUALPREVENTION	15
2.6 HUMANITET	17
2.7 PROPORTIONALITET OCH SKULD.....	17
2.8 DET ALLMÄNNA RÄTTSMEDVETANDET & BROTTSOFFERPERSPEKTIVET	18
2.9 TVÅ MODELLER AV STRAFFRÄTTSPOLITIK.....	19
2.9.1 Offensiv straffrättspolitik.....	19
2.9.2 Defensiv straffrättspolitik	19
3. UNGDOMSREDUKTION OCH SÄRBEHANDLING AV UNGA VUXNA	21
3.1 INLEDNING	21
3.2 STRAFFVÄRDE OCH STRAFFMÄTNING	21
3.2.1 Abstrakt straffvärde.....	22
3.2.2 Konkret straffvärde.....	22
3.3 UNGDOMSREDUKTIONEN	23
3.4 PÅFÖLDER	24
3.5 SKÄL FÖR SÄRBEHANDLINGEN	25
3.5.1 Preventionsskäl.....	25
3.5.2 Proportionalitetsskäl.....	26
3.5.3 Humanitetsskäl	26
4. LAGRÅDSREMISS OM SLOPAD STRAFFRABATT	28
4.1 INLEDNING	28
4.2 SYFTE MED REMISSEN	28
4.3 FORSKNINGSLÄGET INOM PSYKOLOGIN OCH NEUROLOGIN	29
4.4 MINDRE ALLVARLIG BROTTSLIGHET	30
4.5 ALLVARLIG BROTTSLIGHET	30
4.6 FÖRSLAG TILL ÄNDRING.....	31
5. ANALYS	32
5.1 UPPFYLLER LAGFÖRSLAGET OM AVSKAFFANDE AV UNGDOMSREDUKTIONEN DE STRAFFRÄTTSLIGA PRINCIPER, TEORIER OCH FÖRKLARINGSMODELLER SOM STYR DEN NUVARANDE LAGSTIFTNINGEN OM SÄRBEHANDLING?	32
5.1.1 Inledning	32
5.1.2 Preventionsskäl.....	32
5.1.3 Proportionalitetsskäl.....	32
5.1.4 Humanitetsskäl	33
5.2 HUR MOTIVERAR REGERINGEN AVSKAFFANDET AV SÄRBEHANDLINGEN TROTS AVSTEGEN?	33

5.2.1 Inledning	33
5.2.2 Offensiva straffrättspolitiken.....	34
5.2.3 Vedergällning.....	34
5.2.4 Det allmänna rättsmedvetandet	35
5.3 SLUTSATS.....	35
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	37

Summary

Young offenders have for a long time been treated differently in the Swedish criminal law system. This particular treatment or juvenile reduction occurs in both the sentencing measure and the choice of penalty. One of the general opinions that motivate this specific treatment is that youths are immature and don't have a developed ability to be responsible. The juvenile reduction means that other critical principled considerations are put aside to make room for more humanistic thinking regarding young offenders and how they should be penalized.

In December of 2017, the Swedish government appointed an investigation to present a proposal for abolishing this special treatment for young offenders between the ages of 18-20 years, where a minimum of one year in prison is sentenced. According to the Swedish government, one of the reasons for abolition is that it isn't proportionate that young offenders may commit serious crimes and then only receive half of the penalty. The government thinks that this will undermine the legal system's legitimacy and that a change is needed.

The purpose of the essay is to examine how the abolition of juvenile reduction relates to several of the principles and theories of punishment, which the Swedish legal system is based upon. To fulfill the purpose of the essay, I will answer the following questions:

- Which are the principles and theories of punishment that the Swedish legal system is based upon?
- How is the abolition of juvenile reduction motivated?
- Does the dissolution of the juvenile reduction fulfill the principled considerations that underline the current regulation?

The principled considerations that underline the current regulations of juvenile reduction is partly a *criminal prevention* theory that stresses that hard criminalization of young offenders is inefficient and, therefore, should be more lenient. The second reason for the current regulation is a consideration for *proportionality* because of the undeveloped ability to take responsibility and the susceptibility to punishment. The third and final reason is that society should show tolerance, considering *humanity* when punishing young offenders. This is based

upon the fact that youths are in the middle of their development phase and are known for thrill-seeking.

My conclusion is that abolishing juvenile reduction will signify a deviation from the principled consideration underlining the current regulations. The government seems to pay more attention to other principles and theories that are also part of the Swedish penal system. The principles and theories that I can find are a reason for the abolition is a *retributive system*, *an offensive criminal justice policy*, and the *general sense of justice*.

I think it's irresponsible and unmotivated to abolish juvenile reduction with a preventive motive to reduce the number of crimes when science states the opposites. Instead, I find that the government could direct resource usage in other areas in the legal system to obtain the same goal.

Sammanfattning

Unga vuxna har länge varit särbehandlade i svensk straffrätt. Särbehandlingen sker i både straffmätning och val av påföljd. En av de allmänna uppfattningar som motiverar särbehandlingen är att ungdomar är omogna och har en outvecklad ansvarsförmåga. Särbehandlingen innebär att andra viktiga straffrättsliga principer och teorier sätts åt sidan för att ge plats åt ett mer humanistiskt tänk gällande unga personer och hur man ska bestraffa dessa.

Regeringen gav i december 2017 en utredning i uppdrag att ge förslag på hur ett avskaffande av denna särbehandling kan se ut för unga lagöverträdare i åldersgruppen 18-20 år, där fängelse minst ett år är föreskrivet. Ett av skälen för ett avskaffande är enligt regeringen att det inte kan anses vara proportionerligt att unga lagöverträdare kan begå allvarlig brottslighet och sedan få halverade straff. Regeringen anser att detta undergräver legitimiteten och straffsystemets trovärdighet och att en förändring därför måste ske.

Uppsatsens syfte är att undersöka huruvida ett avskaffande av ungdomsreduktionen förhåller sig till de straffrättsliga teorier och principer som ligger till grund för nuvarande lagstiftning. För att uppnå syftet ska följande frågeställningar besvaras:

- Vilka är de grundläggande straffrättsliga principer och teorier som ligger till grund för den svenska straffrätten?
- Hur motiveras särbehandlingen av unga lagöverträdare i gällande rätt?
- Uppfyller lagförslaget om avskaffande av ungdomsreduktionen de straffrättsliga principer och teorier som styr den nuvarande lagstiftningen?

Skälen som ligger till grund för den nuvarande lagstiftningen om ungdomsreduktion är dels ett *preventivt syfte* som innebär att hård bestraffning av unga är ineffektivt, dels ett *proportionalitetsskäl* som innebär att hänsyn ska tas till ungas outvecklade ansvarsförmåga och sanktionskänslighet, dels ett *humanitetsskäl* om att visa tolerans för ungas utvecklingsstadie och deras spänningssökande.

Slutsatsen jag når är att ett avskaffande av ungdomsreduktionen strider mot samtliga av de skäl som finns för den nuvarande lagstiftningen och att regeringen istället lägger fokus på

andra principer och teorier som ingår i den svenska kriminaliseringen. Det jag kan identifiera som förklaringar till avskaffandet är dels *vedergällningsprincipen*, dels en *offensiv inriktning* av straffrättspolitiken, dels att *det allmänna rättsmedvetandet* väger tungt i regeringens beslutsfattande.

Jag konstaterar vidare i slutsatsen att det anses som oansvarigt och omotiverat att avskaffa ungdomsreduktionen med motivet att det har ett preventivt syfte att minska brottsligheten när forskning visar på det motsatta. Istället finner jag att resursanvändningen kan omdirigeras till andra områden inom rättsväsendet för att uppnå samma mål.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Kap.	Kapitel
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
S.	Sida
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning

1. Inledning

1.1 Allmänt/problemformulering

Hur man ska bestraffa unga lagöverträdare är idag en ganska omdiskuterad fråga, särskilt vad gäller den s.k. *ungdomsrabatten*, eller *ungdomsreduktion* som den även kallas.¹ Unga vuxna har länge varit särbehandlade när det kommer till straffrätten. Särbehandlingen sker i form av både straffmätning samt val av påföljd. En allmän åsikt om varför särbehandlingen finns och behövs är för att ungdomen är omogen och inte fullt utvecklad. Att ungdomar begår brott anses som ett utslag av denna omognad.² De straffrättsliga ingripandena måste därför anpassas efter detta.

Under senare år har det framkommit en politisk vilja att förändra särbehandlingen av unga vuxna till mer begränsande. Även media har uppmärksammat särbehandlingen mer och mer. Ett av många uppmärksammade fall är den 20 åring som i februari i år dömdes för 49 fall av grov våldtäkt mot barn och som pga. sin låga fick en reducerad straffmätning av Svea hovrätt.³

I december 2017 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att överväga samt föreslå ändringar beträffande denna särbehandling av unga lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år.⁴ Utredningen skulle bland annat lämna förslag om att åldersgruppen ska behandlas som andra vuxna lagöverträdare, dvs. ta bort ungdomsreduktionen för åldersgruppen 18–20 år.⁵ Förslaget om att helt slopa ungdomsreduktionen mötte kritik från flera remissinstanser och enligt betänkandet fanns det ingenting inom modern psykologisk eller neurologisk forskning som kunde motivera ett avskaffande av ungdomsreduktionen.⁶ I juli 2020 lade regeringen fram ett utkast till lagrådsremiss med förslaget att de istället avser att begränsa

¹ 29 kap. 7 § BrB, Holmgren (2018).

² Clevesköld & Thunved (2019), s. 144.

³ Alvarsson, ”Dömdes för 49 våldtäkter mot barn – nu sänks straffet”, SVT nyheter, 21 februari 2021, hämtad 2021-04-30.

⁴ Dir 2017:122.

⁵ Utkast till lagrådsremiss, s. 10,

<https://www.regeringen.se/49fd95/contentassets/554b83dfc51449c18dc92b1b094213f2/slopap-straffrabatt-for-unga-myndiga-vid-allvarlig-brottslighet-utkast-till-lagradsremiss.pdf>, hämtad 2021-04-10, under resterade av uppsatsen kommer källan hänvisas som ”utkast lagrådsremiss” i fotnoter.

⁶ SOU 2018:85 s. 199. Hädanefter kommer SOU 2018:85 att benämnas ”betänkandet”.

ungdomsreduktionen för åldersgruppen 18–20 år för brott med ett minimistraff på ett års fängelse.⁷

Den svenska straffrätten grundar sig på ett antal straffrättsliga principer och teorier. Ett slopande av ungdomsreduktionen innebär en stor förändring av påföljdssystemet och därmed även straffrätten som helhet. Det är därför avgörande att förändringen stämmer överens med de principer och teorier som styr den nuvarande lagstiftningen. Uppsatsens ena frågeställning kommer därför att vara att undersöka hur avskaffandet av ungdomsreduktionen stämmer överens med dessa principer och teorier, och om det innebär ett avsteg från dessa, undersöka vilka straffideologiska principer och teorier som istället träder fram.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att studera lagförslaget utifrån de straffrättsliga principer och teorier som styr den svenska straffrätten och se hur förslaget förhåller sig till dessa. För att uppnå uppsatsens syfte kommer följande frågeställningar att besvaras:

- Vilka är de grundläggande straffrättsliga principer och teorier som ligger till grund för den svenska straffrätten?
- Hur motiveras särbehandlingen av unga lagöverträdare i gällande rätt?
- Uppfyller lagförslaget om avskaffande av ungdomsreduktionen de straffrättsliga principer och teorier som styr den nuvarande lagstiftningen?

1.3 Metod

Uppsatsens syfte är att granska förslaget om avskaffandet av ungdomsreduktion varför uppsatsen behöver en metod som tillåter ett kritiskt tänkande och användning av annat material än de allmänt accepterade rättskällorna. En rättsanalytisk metod kommer därför att användas till större delen av uppsatsen. Den kommer att kompletteras av den rättsdogmatiska metoden i att klargöra och fastställa gällande rätt så som den ser ut idag och även redogöra för lagförslaget. Den rättsdogmatiska metoden studerar de allmänt accepterade rättskällorna, dvs. lagtext, förarbeten, rättspraxis och doktrin, för att fastställa och klargöra gällande rätt.⁸

⁷ Utkast lagrådsremiss, s.1.

⁸ Nääv & Zamboni (2018), s. 21.

Där den rättsdogmatiska metoden når sin gräns ska den rättsanalytiska metoden fortsätta. Det som skiljer den rättsanalytiska metoden från den rättsdogmatiska metoden är att den rättsanalytiska inte bara undersöker och fastställer gällande rätt, utan även analyserar och kritiskt granskar den. Den rättsanalytiska metoden ger även möjlighet till ett större urval av material då den inte begränsas av allmänt accepterade rättskällorna.⁹

1.4 Material

Materialet som valts till uppsatsen har främst varit de traditionella rättskällorna, främst BrB och utredningar. Eftersom uppsatsens syfte är att redogöra för ett lagförslag, har urvalet av material fokuserats till att huvudsakligen beröra just det lagförslaget med tillhörande utredningar, samt andra tillhörande offentliga tryck.

Urvalet av material, statistik och rapporter som inhämtas från BRÅ har baserats på uppsatsens frågeställning och syfte. Statistiken fyller funktionen att ge läsaren en inblick av hur verkligheten ser ut. BRÅ inhämtar sitt material från rättsväsendet samt från BRÅ:s statistiska undersökningar.¹⁰ BRÅ är en myndighet som arbetar för regeringen, vilket ger statistiken som hämtas från dem en hög trovärdighet av hur samhället ser ut.

Litteraturen som valts till uppsatsen är främst juridisk doktrin av författare som t.ex. Nils Jareborg och Josef Zila. Författarna är väletablerade inom den akademiska världen och flera av dess texter har använts av Högsta domstolen. Litteraturen får därför anses vara trovärdig.

1.5 Avgränsning

Uppsatsens frågeställning avgränsas till att enbart beröra unga lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. I förslaget om slopad ungdomsrabatt läggs mer fokus på unga vuxna i åldrarna 18–20 år. Det är därför mer aktuellt att uppsatsen avgränsas till att inte gå in något djupare på lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Uppsatsen kommer inte gå in på de processuella frågor som betänkandet redogör för, av utrymmesskäl.

⁹ Sandgren (2018), s.45-47.

¹⁰ <https://www.bra.se/om-bra.html>, hämtad 23-05-21.

Beskrivningen av gällande rätt kommer inte beröra de olika ungdomspåföljderna på djupet, utan endast kort sammanfatta vilka som finns och hur de förhåller sig till åldersgruppen 18–20 år. Anledningen är dels utrymmesskäl, dels att något djup av påföljderna inte behövs för att uppfylla uppsatsens syfte och besvara frågeställningarna.

1.6 Forskningsläge

Mycket tidigare forskning har gjorts på straffrättens område, inte minst på behandlingen av unga lagöverträdare. Ett exempel på viktig juridisk doktrin på området är *straffrättens påföljdslära* av Nils Jareborg och Josef Zila. Den behandlar skälen bakom särbehandlingen av unga lagöverträdare, samt de straffteoretiska utgångspunkterna som präglar det svenska straffsystemet.

Även om lagförslaget om slopad ungdomsreduktion är hyfsat ny och därmed aktuell att forska om, finns en stor mängd utredningar om särbehandlingen av unga lagöverträdare och om ett avskaffande ska ske.¹¹

1.7 Disposition

Uppsatsens inledande *kapitel 2* behandlar och besvarar den första frågeställningen, dvs. vilka straffrättsliga principer, teorier och förklaringsmodeller som ligger till grund för den svenska straffrätten. Syftet med frågeställningen och därmed även kapitlet är att ge läsaren kunskaper som är nödvändiga för fortsatt läsning av uppsatsen.

Kapitel 3 handlar om ungdomsreduktionen och skälen för särbehandlingen. Kapitlet syftar till att ge läsaren en inblick av hur gällande rätt ser ut, samt hur särbehandlingen motiveras.

Uppsatsens andra frågeställning kommer i detta kapitel att besvaras.

Uppsatsens *kapitel 4* berör lagrådsremissen och dess innehåll men även utredningar som lett fram till lagförslaget. Kapitlet redogör även för skälen till lagrådsremissen.

¹¹ Se t.ex. SOU 2012:34.

Kapitel 5 innehåller analysen och besvarar uppsatsens tredje frågeställning.

2. Straffrättens teorier, principer och förklaringsmodeller.

2.1 Inledning

Uppsatsens syfte är att redogöra för om ett avskaffande av ungdomsreduktionen uppfyller de straffrättsliga principer och teorier som den nuvarande lagstiftningen bygger på. Dessa principer m.m. kommer därför presenteras och förklaras närmre i detta kapitel.

2.2 Absolut- och relativ straffideologi

Modern straffrätt präglas av två straffideologier, dels den *absoluta* ideologin, dels den *relativa* ideologin. Inom den absoluta ideologin, brukar vedergällning tillhöra och inom den relativa ideologin brukar allmänprevention och individualprevention tillhöra.¹²

2.3 Allmänprevention

Syftet för den svenska kriminaliseringen kan delas upp i tre olika nivåer, där respektive nivå står för olika delar av straffprocessen.¹³ Det övergripande syftet med kriminalisering kan sägas vila på en allmänpreventiv syn.¹⁴ Precis som namnet anger syftar en allmänpreventiv syn till att avhålla människor i allmänhet från att begå brott genom en s.k.

avskräckningseffekt eller en moralbildande effekt. När det gäller avskräckning är tanken att straffet ska påverka medborgarnas handlingar till att undvika oönskade handlingar.¹⁵

Avskräckning kan sägas fungera på två sätt. Dels är själva straffet i sig avskräckande, varför man förr motiverade grymma bestraffningar genom offentlig verkställighet, detta kallas för omedelbar avskräckning. Dels är bestraffning i sig avskräckande, inte endast straffet som sådant, utan medvetenheten om att straff kommer utdömas, vilket även kallas för medelbar avskräckning.¹⁶

¹²Jareborg & Zila (2010), s. 63.

¹³ Ibid., s.63.

¹⁴ Asp, Ulväng & Jareborg (2013), s. 31.

¹⁵ Ibid., s. 34.

¹⁶Jareborg & Zila, s. 74.

Den andra delen av allmänprevention är den moralbildande effekten som straffet har. Denna kallas även för positiv allmänprevention och kan förklaras som att straffsystemet bidrar till medborgarnas egen förmåga att leva sitt liv på ett godtagbart sätt, dvs. undvika oönskade beteenden.¹⁷ Eftersom det inte längre är offentlig verkställighet för straff, är det därmed medelbar avskräckning i form av medvetenheten av att straff kommer ådömas för begånget brott samt moralbildande effekter som allmänprevention idag ger.

2.4 Vedergällning

När domstolen dömer ut straff sker detta huvudsakligen med tanken om vedergällning och att den enskilde rättvist ska straffas för begånget brott. Denna nivå av kriminalisering är tillbakablickande och lägger inget fokus på om straffet har några framtida konsekvenser för möjligheterna om minskad brottslighet i framtiden.¹⁸ Istället har teorierna om vedergällning särdraget att straffet bestäms efter vad den enskilde gjort sig skyldig till och förtjänar, det är således inte den handlande som ska ligga till grund för straffet, utan handlingen i sig.¹⁹ Kritik har riktats mot vedergällningsteorier om att de legitimerar tillfogande av lidande även om det är meningslöst.²⁰ Vedergällning ses ofta som något som förr spelade stor roll men som inte längre är lika aktuellt.²¹ Den mest kända principen inom vedergällningsteorin är den s.k. Talionsprincipen om ”öga för öga och tand för tand”.²²

2.5 Individualprevention

Den sista nivån av den svenska kriminaliseringen är verkställighetsnivån och innehar både en individualpreventiv synpunkt och ett intresse för humanitet.²³ Individualprevention påminner om allmänprevention på så sätt att även denna är framåtblickande och syftet är att den enskilde som begått brott ska avhållas från att begå nya brott i framtiden.²⁴

¹⁷ Jareborg & Zila (2010), s. 75.

¹⁸ Holmgren (2018), s. 347.

¹⁹ Asp, Ulväng & Jareborg (2013), s. 31.

²⁰ Ibid., s. 30.

²¹ Ibid., s. 32.

²² Borgeke & Heidenborg (2016), s. 30-31.

²³ Asp, Ulväng & Jareborg (2013), s. 31

²⁴ Andersson & Nilsson (2017) s.9

Inom ett system som bygger på en individualpreventiv grund måste de enskilda brottslingarna delas upp i olika kategorier där olika former av straff blir aktuella. Det är vanligt att tala om avskräckning, oskadliggörande och förbättring.²⁵ Dessa tre huvudkategorier har varit dominerande inom individualpreventiva teorier i årtusenden och kallas i moderna termer för avskräckning, inkapacitering och behandling.²⁶

Precis som inom allmänpreventiva teorier är utgångspunkten med avskräckning att förhindra nya brott. Skillnaden är att individualprevention fokuserar på den enskilde brottslingen och att den blir avskräckt från att begå framtida brott. Avskräckning att till för s.k. ”tillfällighetsförbrytare” och ska fungera för dem som inte behöver behandling (förbättring).²⁷ Den forskning som gjorts visar dock att strängare straff har motsatt effekt och istället ökar återfallsrisken för nya brott.²⁸ Det finns således inga belegg för att strängare straff skrämmar den enskilde till att inte begå nya brott.²⁹

Inkapacitering eller oskadliggörande som det tidigare hette är enkelt förklarar detsamma som fängelse.³⁰ Straffsystemet syfte med inkapacitering är att nya brott förhindras genom att den enskilde brottslingen sitter i fängelse och på så sätt är förhindrad att för tillfället begå nya brott.³¹ Förr innebar inkapacitering straff såsom dödsstraffet, inlåsning för resten av livet, stympning och förvisning utan möjlighet att återvända.³² Idag kan man istället se indraget körkort och näringsförbud som tydliga exempel på inkapaciteringsteorin.

Förbättringstanken bestod förr av en religiös fostran och har under det senaste seklet ersatts av en behandlingstanke grundad på vetenskapligt grundad behandling. Utgångspunkten är att brottslingen genom vård och behandling ska undvika återfallsrisken till nya brott. Enligt behandlingsideologin har man en optimistisk syn på människan och om hen begår brott är det ett tecken på problem som personen ofta inte råår för, och därför ska behandling och vård angripa orsakerna till att personen begått brott.³³

²⁵ Jareborg & Zila (2010), s. 83.

²⁶ Ibid., s. 83-86.

²⁷ Ibid., s. 84.

²⁸ Borgeke & Heidenborg (2016), s. 34.

²⁹ Jareborg & Zila (2010), s. 84.

³⁰ Ibid., s. 84.

³¹ Borgeke & Heidenborg, (2016) s. 34.

³² Jareborg & Zila (2010), s. 84.

³³ Ibid., s. 86; Borgeke & Heidenborg (2016), s. 34.

2.6 Humanitet

Krav på humanitet innebär att det anses som moraliskt förkastligt att hota med straff om samma mål kan uppnås med mildare medel.³⁴ Sammanfattat handlar humanitetsprincipen om att visa tolerans för människors felsteg i form av rimlighet och moralitet vid bestraffning.³⁵ Eftersom det inte finns några belägg för att strängare straff leder till allmänpreventiva verkningar är det moraliskt och enligt humanitetsprincipen rätt att börja använda svaga straffhot vid bestraffning.³⁶

I utredningen om *straffskalorna för allvarliga våldsbrott* från 2014³⁷ anfördes att även om utgångspunkten för straffhöjningar ska vara brottets svårhet så bygger vårt nuvarande straffsystem på humanitetsprincipen.³⁸ I utredningen citerades även ett utdrag från *straff i proportion till brottets allvar* från 2008.

”Även om det alltså enligt den straffrättsliga teoribildningen finns möjligheter att genomföra straffskärpningar, pekas ofta på de skäl som talar emot att öka graden av repression i samhället. Att föreskriva och döma ut straff innebär att samhället avsiktligt tillfogar enskilda lidande. [...] Detta bör inte användas annat än när det finns starka skäl för det, och det lidande som tillfogas den enskilde bör inte vara större än vad som är absolut nödvändigt. Utvidgningar av användningen av straff bör därför ske med stor försiktighet och föregås av noggranna överväganden”³⁹

2.7 Proportionalitet

Proportionalitetsprincipen kan beskrivas som att straffets ingripandegrad ska motsvaras av vad personen gjort sig förtjänt av genom brottet.⁴⁰ Det ska således finnas en proportionalitet mellan brottet den enskilde har begått men även en ekvivalens mellan gärningstypers straffsats, dvs. att lika svåra brott ska ge lika stränga straff.⁴¹

³⁴ Asp, Ulväng & Jareborg (2013), s. 50.

³⁵ Borgeke & Heidenborg (2016), s. 40.

³⁶ Asp, Ulväng & Jareborg (2013), s. 50.

³⁷ SOU 2014:18

³⁸ Ibid., s. 136.

³⁹ SOU 2008:85, s. 246.

⁴⁰ Holmgren (2018), s.347.

⁴¹ Asp, Ulväng & Jareborg (2013), s.51.

Det svenska straffsystemet tillåter att avsteg tas från proportionalitetsprincipen för att öppna upp för en mer individualpreventiv syn vad gällande unga lagöverträdare under 21 år. Detta sker främst på domsnivå, dvs. när påföljd ska utdömas. Detta innebär att det inte enbart är vad den enskilde har gjort sig förtjänt av som ska vara drivande för val av påföljd, utan även behovskriteriet ska tas upp. Detta visar sig särskilt tydligt i 32 kap. BrB och dess särskilda påföljdsalternativ.⁴²

2.8 Det allmänna rättsmedvetandet

Det är vanligt att hänvisningar till ”det allmänna rättsmedvetandet” görs inom kriminalpolitisk debatt när förslag om strängare straff ska tas upp.⁴³ Det allmänna rättsmedvetandet har under de senaste årtionden starkt influerat svensk kriminalpolitik. Det betyder att straffet för ett brott måste spegla hur allvarligt samhället ser på brottet. Detta leder i sig till att kriminalpolitiken får legitimitet från medborgarna och på så sätt får rättsväsendet förtroende från samhället.⁴⁴ Eftersom synen på hur allvarligt en viss typ av brottslighet är, förändras i takt med samhällsutvecklingen, måste även lagstiftningen i viss mån ändras.⁴⁵

Jareborg och Zila uttrycker problemet på ett bra sätt. De skriver att svårigheterna bl.a. ligger i att allmänheten gärna vill tala om och tycka till om hur de tycker att minskad brottslighet ska uppnås. Baserat på äldre tiders barnuppfostran finner många sig ”veta” att det finns ett samband mellan strängare straff och minskad brottslighet. Politiker får därför ett starkt tryck att ”tuffa till” straffen från allmänheten som tycks veta att detta kommer fungera.⁴⁶ Problemet kan även beskrivas som så att ett påstått missnöje ofta grundar sig i bristande kunskaper om problemets faktiska karaktär och dess rättsliga behandling. Samt att missnöjet egentligen reflekterar tillfälliga tankar eller handlar om starka opinionssvängningar som på så sätt inte bör få relevans för rättsskipningen.⁴⁷

⁴² Holmgren (2018), s.347.

⁴³ Träskman (2015), s. 428.

⁴⁴ Andersson & Nilsson (2017), s. 167-168.

⁴⁵ SOU 2009:10/147, s. 9-11.

⁴⁶ Jareborg & Zila (2010), s. 77.

⁴⁷ Träskman (2015), s. 431.

2.9 Två modeller av straffrättspolitik

Man kan vidare kategorisera straffrättspolitiken i två ytterligare delar, en defensiv modell samt en offensiv modell. Detta gör Jareborg, som vidare beskriver att det inte nödvändigtvis har en motsvarighet i verkligheten men som tydligt visar den förda straffrättspolitiken på ett analyserat sätt.⁴⁸

2.9.1 Offensiv straffrättspolitik

Den offensiva straffrättspolitik kan kännetecknas av snabba ingripanden mot det som samhället upplever som klandervärt. Lagstiftningen verkar på så sätt vara brottspreventivt, men är egentligen symbolisk och mer för att lugna allmänheten och för att staten ska verka handlingskraftig.⁴⁹ Den offensiva kriminalpolitiken symboliserar funktionen att det är lättare att ”lägga till” ingripanden än att ”ta bort” dem.⁵⁰ Dvs, att avkriminaliseringar nästan aldrig sker, men att nykriminaliseringar är lätta att ta upp.

Det dominerande tänket inom en offensiv straffrättspolitik är prevention av handlande som upplevs som felaktigt eller skadande. Enligt den offensiva idén upplevs straffrätten som ineffektiv och det är därför viktigt att man når resultat genom att man tolkar de rättsstatliga principerna något annorlunda och på så sätt även försvagar vissa skyddsmekanismer.⁵¹ Jareborg menar att skattepengarna som går till en offensiv inriktning egentligen är en meningslös verksamhet eftersom resultatet av denna inriktning leder till ökat mänskligt lidande och ingen direkt förbättring.⁵²

2.9.2 Defensiv straffrättspolitik

Jareborg beskriver den defensiva straffrättspolitiken som den idealtypiska, vilket innebär att den representerar de grundläggande värderingarna i en rättsstat. Syftet är att skydda enskilda människor mot maktmissbruk.⁵³ Skyddet ska ske mot såväl brottslingar som mot myndigheter

⁴⁸ Jareborg (1995), s. 22-27.

⁴⁹ Ibid., s.28-32.

⁵⁰ Asp, Ulväng & Jareborg (2013), s. 21.

⁵¹ Jareborg (1995), s.27.

⁵² Ibid., s.32.

⁵³ Ibid., s.22.

och staten och deras maktmissbruk.⁵⁴ Till skillnad från den offensiva straffrättspolitiken där brottsprevention var det viktigaste syftet, måste prevention underordnas de rättsstatliga principerna om rättssäkerhet och rättvisa inom den defensiva idén.⁵⁵

⁵⁴ Jareborg (1995), s.27.

⁵⁵ Ibid., s.24.

3. Ungdomsreduktion och särbehandling av unga vuxna

3.1 Inledning

Som beskrivits ovan i avsnitt 1.5 kommer uppsatsen endast att behandla unga lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. Huvudsyftet med detta kapitel är således att förklara kortfattat hur lagstiftningen för unga vuxna i åldersgruppen 18–20 år ser ut idag och även redogöra för skälen för särbehandlingen.

3.2 Straffvärde och straffmätning

När straffbedömningen sker bestäms först straffvärdet utifrån bestämmelserna i 29 kap. 1–3 §§. BrB. Sedan görs en straffmätning som gäller för samtliga lagöverträdare. När straffmätningen görs beaktas även andra bestämmelser, bland annat de s.k. billighetsskälen i 29 kap. 5 § och ungdomsreduktionen i 29 kap. 7 § BrB.⁵⁶

Definition för vad straffvärde är kan hittas i 29 kap. 1 § andra stycket BrB.

”Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person”⁵⁷

Straffvärde utgör således en funktion av gärningens skadlighet samt brottslingens skuld så som den uttrycks i gärningen.⁵⁸ Det är sedan viktigt att skilja mellan abstrakt och relativt straffvärde.

⁵⁶ Jareborg & Zila (2010), s.104.

⁵⁷ 29 kap. 1 § andra stycket BrB.

⁵⁸ Jareborg & Zila (2010), s. 103.

3.2.1 Abstrakt straffvärde

Det abstrakta straffvärdet kan beskrivas som det straffvärde som framgår av brottets straffskala om man jämför med skalorna för andra brott⁵⁹, samt det som framgår av 25 och 26 kap. BrB.⁶⁰ Det är lagstiftarens syn på hur allvarlig en brottstyp är i relation till andra brottstyper som speglas av det abstrakta straffvärdet.

Det är det abstrakta straffvärdet som kan sägas utgöra utgångspunkten för hela straffvärdesbedömningen.⁶¹ Detta görs genom de olika straffskalorna som brotten fått i straffbestämmelserna.⁶² Som exempel kan nämnas synnerligen grov misshandel och grovt vållande till annans död. I 3 kap. 6 § BrB nämns att synnerligen grov misshandel ger fängelse lägst 4 och högst 10 år medan grovt vållande till annans död ger fängelse lägst 1 år och högst 6 år enligt straffskalan i 3 kap. 7 § BrB. Detta innebär att synnerligen grov misshandel har ett högre abstrakt straffvärde än grovt vållande till annans död.

3.2.2 Konkret straffvärde

Brottets konkreta straffvärde är ett mått på allvarligheten eller på svårigheten av en gärning och bestäms av domstolarna i varje enskilt fall.⁶³ Det konkreta straffvärdet är ett uttryck för förkastligheten av den begångna gärningen i jämförelse med andra brott under samma rubricering.⁶⁴

Det konkreta straffvärdet utgår från 29 kap. 1–3 §§ BrB. 29 kap. 1 § andra stycket BrB finns ovan i citat och beskriver att bedömningen ska ta hänsyn till en del relativa omständigheter om brottet och om gärningsmannen, bland annat avsikter och motiv för brottet. 2 och 3 §§ samma kapitel beskriver de förmildrande eller försvårande omständigheterna som ska beaktas i det konkreta fallet när straffvärdet ska bestämmas.

⁵⁹ Jareborg & Zila (2010), s. 103.

⁶⁰ Borgeke & Heidenborg (2016), s.147.

⁶¹ Ibid., s. 147.

⁶² Jareborg & Zila (2010), s.104.

⁶³ Ibid., s. 103.

⁶⁴ Ibid., s. 104.

3.3 Ungdomsreduktionen

1989 års straffreform⁶⁵ gällande straffmätning och påföljdsval införde 29 kap. BrB.

Bestämmelsen om lindrigare straff för unga under 21 år flyttades då över från 33 kap. 4 § BrB till nuvarande 29 kap. 7 § BrB och började gälla i januari 1989.⁶⁶

I 29 kap. 7 § första stycket BrB står att den tilltalades ungdom ska beaktas särskilt vid straffmätningen, om brottet är begånget innan personen fyllt 21 år. Handlandet behöver inte ha påverkats av personens ungdom, utan det är ungdomen och åldern i sig som är avgörande.⁶⁷ Bestämmelsen speglar den allmänna politiken om att försöka hålla ungdomar utanför fängelserna eller i vart fall göra den kortvarig.⁶⁸

Det finns inga riktlinjer i lagtexten som visar hur stor reduktionen ska vara, men det har utvecklats riktlinjer av Jareborg och Zila från Högsta domstolens avgöranden som tydligt visar på en sammanhängande skala mellan ålder och en ungefärlig strafflängd.⁶⁹

<u>Ålder</u>	<u>Straffnedsättning</u>	<u>Ungefärlig strafflängd</u>
15	75-85 procent	1/5
16	65-75 procent	1/4
17	55-65 procent	1/3
18	45-55 procent	1/3
19	30-40 procent	2/3
20	20-30 procent	3/4

Dessa riktlinjer stadgar att en 18 åring påföljd normalt bestäms utifrån hälften av brottslighetens straffvärde. En lagöverträdare som nyss fyllt 20 år hade istället fått en påföljd bestämd till tre fjärdedelar av straffvärdet. Ett fängelsestraff som normalt hade föranlett fyra års fängelse hade alltså som regel gett 18 åringen två år och 20 åringen tre års fängelse.

⁶⁵ Se prop. 1987/88:120.

⁶⁶ Prop. 1987/88:120, s.2 och s.75 f.

⁶⁷ Jareborg & Zila (2010), s. 152.

⁶⁸ Ibid., s. 152.

⁶⁹ Ibid., s. 153.

Tabellen har fått stor legitimitet genom rättstillämpningen och kan sägas representera hur man ska tolka reduktionsbestämmelsen i 29 kap. 7 § BrB.⁷⁰

Av praxis framgår dock att det inte enbart är åldern som är avgörande för hur stor straffnedsättningen ska vara. Det kan även vara andra omständigheter, så som brottets art, straffets längd i det konkreta fallet samt omständigheter som anges i 29 kap. 4–5 §§ kunde vara av betydelse.⁷¹

3.4 Påföljder

Enligt 30 kap. 5 § BrB följer att en lagöverträdare under 21 år ska särbehandlas särskilt vid val av påföljd. Av andra stycket samma lagrum följer att för ett brott som någon har begått efter vederbörande fyllt 18 år men inte 21 år får endast fängelse utdömas med hänsyn till gärningens straffvärde eller om det annars finns särskilda skäl för det.

I 29 kap. 7 § andra stycket framgår att rätten får döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet samt att det inte får dömas till svårare straff än fängelse 10 år, för någon som var under 21 år vid gärningen. Om fängelse på längre tid eller på livstid är föreskrivet för brottet får fängelse dock dömas ut till högst 14 år.

Det finns fyra påföljder som är särskilt tillämpningsbara för unga lagöverträdare.

Ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning och slutna ungdomsvård.⁷² Slutna ungdomsvård tillämpas dock bara för de som var under 18 år vid brottstillfället.⁷³ Det är främst för åldersgruppen 15–17 år som utrymmet att tillämpa ungdomsvård är som störst, men formellt sätt kan den även tillämpas på åldersgruppen 18–20 år.⁷⁴

Ungdomsövervakning infördes år 2020 och ska tillämpas i de situationer där ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomstillsyn inte är tillräckligt ingripande. Påföljden innebär stora

⁷⁰ SOU 2018:85 s.130.

⁷¹ NJA 2000 s.421.

⁷² 32 kap. 1,2, 3a och 5 §§ BrB.

⁷³ 32 kap. 5 § BrB.

⁷⁴ SOU 2018:85, s.134.

inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet och kallades i förslaget för ”helghemarrest” och ska kontrolleras med hjälp av elektroniska hjälpmedel.⁷⁵

3.5 Skäl för särbehandlingen

De skäl som finns för att ungdomar eller unga vuxna ska särbehandlas i en mildrande riktning vid straffmätningen kan delas in i tre kategorier. Det finns dels skäl som har med syftet att göra, dvs. ett preventionsskäl, dels finns skäl som berör rättvisan och utgör då proportionalitetsskälet, slutligen finns en fristående kategori som handlar om humanitet.⁷⁶

3.5.1 Preventionsskäl

Preventionstanken handlar om effektiv resursanvändning. Straff kostar pengar och om straffet visar sig vara verkningslöst, kan pengarna istället spenderas på annat håll.⁷⁷ En kunskapssammanställning från BRÅ från 2012 om särbehandlingen av unga lagöverträdare i åldersgruppen 18-20 år, visade att det fanns en hög återfallsrisk för de som hade haft kontakt med rättssystemet, och särskilt för dem som fått frihetsberövande påföljder som riktar sig speciellt mot unga.⁷⁸ Sammanställningen visade även att återfallsrisken var högre för de ungdomar som betraktats som vuxna inom systemet än de som behandlats inom systemet för ungdomar.⁷⁹ Även om sammanställningen gjordes för 9 år sedan, finns det ingen anledning att tro att läget har förändrats varför sammanställningen fortfarande kan anses vara aktuell. En anledning till återfallsrisken kan vara att ungdomars utvecklingsfas rubbas och ju grövre ingripandet är, ju mer bör risken för återfall öka. Forskning visar även att små ändringar i straffsatserna egentligen inte leder till några förändringar i brottsfrekvenserna.⁸⁰

⁷⁵ SOU 2018:85, s. 140.

⁷⁶ Holmgren (2018), s. 249.

⁷⁷ Ibid., s. 250.

⁷⁸ BRÅ (2012), s. 18-20.

⁷⁹ Ibid., s. 18-20.

⁸⁰ SOU 2014:18, s.139.

3.5.2 Proportionalitetsskäl

Unga personer har en högre sanktionskänslighet jämfört med vuxna människor, detta betyder att unga personer psykologiskt är mer känsliga för bestraffning. Eftersom personer i ung ålder är inne i en inlärnings- och utvecklingsprocess kan bestraffning störa detta och på sätt drabba de hårdare än det hade gjort för vuxna.⁸¹ Proportionalitetsskålet innebär därför att unga bedöms förtjäna lägre straff än vuxna lagöverträdare.⁸²

Unga lagöverträdare kan inte belastas med samma grad av klander som en fullvuxen person kan, vilket är ytterligare en anledning till att unga bedöms förtjäna mindre straff. Unga människor befinner sig som sagt i en utvecklingsfas och har därför en outvecklad ansvarsförmåga.⁸³ Vidare är unga personer mer utsatta och har svårare att motstå gruppträck, samt kontrollera sina aggressiva impulser. De har inte heller samma utvecklade förmåga att förstå andras lidande. Det ligger därför i samhällets intresse enligt ett proportionalitetsskäl att försöka förhindra att orsaka för många hinder i ungas mognadsprocess genom att använda sig utav en alldeles för repressiv straffpolitik.⁸⁴

I kunskapssammanställningen från BRÅ framställs att åldern 16–24 är viktig för den psykosociala mognaden. Under denna period är det många färdigheter som ska koordineras, varför forskare menar att frihetsberövande straff utgör en stor påfrestning. Det kan anses som svårare för unga lagöverträdare att återknyta till samhället efter frihetsberövande påföljder när denna utvecklingsperiod har blivit störd.⁸⁵ Sammanfattningsvis anser sammanställningen att frihetsberövande påföljder utgör en stor påfrestning för den dynamiska mognadsprocessen.⁸⁶

3.5.3 Humanitetsskäl

Den sista fristående kategorin som anses vara skäl för en särbehandling av unga lagöverträdare är humanitetsskålet. Principen om humanitet innebär med andra ord att visa tolerans för andra människors snedsteg.⁸⁷ Jareborg och Zila förklarar att unga personers

⁸¹ Jareborg & Zila (2010), s. 150.

⁸² Holmgren (2018), s. 357–358, se även avsnitt 2.7.

⁸³ SOU 2018:85, s. 183; Clevesköld & Thunved (2019), s.144.

⁸⁴ Jareborg & Zila (2010), s. 150.

⁸⁵ BRÅ (2012), s. 24.

⁸⁶ Ibid., s. 25.

⁸⁷ Se avsnitt 2.6.

mognadsprocess bland annat innebär ett frigörande från föräldrar, testande av gränser, experimenterande i olika hänseenden och försök att själva ta ansvar för sina liv. Det är därför ofrånkomligt att många kommer att göra dumheter och snedsteg. Författarna menar vidare att om människor inte begår dessa snedsteg så kommer de heller inte utvecklas till ansvarstagande personer med självförtroende i vuxen ålder. Därför finns anledning att se på ungas brottslighet med mer tolerans.⁸⁸

⁸⁸ Jareborg & Zila (2010), s. 150-151.

4. Lagrådsremiss om slopad straffrabatt

4.1 Inledning

I följande kapitel kommer lagrådsremissen att förklaras. Huvudsyftet med detta kapitel är därmed att förklara syftet för remissen, samt innehåll. Det kommer även kortfattat att redogöras för forskningsläget inom psykologi och neurologi som framfördes i betänkandet, detta görs för att stödja tidigare ställningstagande om unga människors outvecklade ansvarsförmåga. Utkastet till lagrådsremissen lämnar förslag om att unga lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år där fängelse ett år är föreskrivet inte ska få deras ungdom beaktad vid straffmätningen. Detta kommer i följande avsnitt att beskrivas ytterligare. Utredningen som gjordes på uppdrag av regeringen skulle således överväga och föreslå *hur* ett avskaffande av ungdomsreduktionen kan genomföras och inte *om* ett sådant avskaffande kan göras.⁸⁹

4.2 Syfte med remissen

Ungdomsbrottslighet är överrepresenterade i statistik över misstänkta samt när det gäller antal lagföringar. Även fast ungdomar i åldern 15–20 endast utgör åtta procent av den straffmyndiga befolkningen utgjorde åldersgruppen 20 procent av alla lagföringsbeslut under 2019.⁹⁰ Sett över en tioårsperiod har dock antalet lagföringsbeslut minskat för både lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år som för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år.⁹¹

Den grundläggande utgångspunkten vid påföljdsbedömningen är proportionalitetsprincipen, dvs. att påföljden ska vara proportionerlig och rättvis till det begångna brottet. Denna princip måste vägas mot och idag stå tillbaka för intresset om särbehandling för unga lagöverträdare.⁹² Ju mer allvarligt brottet är desto mer måste kravet på en tillräckligt ingripande reaktion uppfyllas.⁹³

⁸⁹ SOU 2018:85, s. 13–14.

⁹⁰ Utkast lagrådsremiss, s.19; <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/ungdomsbrottslighet.html>, hämtad 2021-05-14.

⁹¹ Utkast lagrådsremiss, s.19.

⁹² Ibid., s. 21–22.

⁹³ Ibid., s. 22.

Att bli vuxen är en utdragen process och ungas förmåga till ansvarstagande och mognad utvecklas successivt.⁹⁴ Det kan därför inte fastställas en specifik ålder när denna process är klar. Det anses däremot som att processen är tillräckligt utvecklad vid myndighetsåldern, dvs. vid 18 år.⁹⁵ Myndighetsåldern är betydelsefull gällande vilka skyldigheter och rättigheter som den unge har gällande olika avseenden.⁹⁶

4.3 Forskningsläget inom psykologin och neurologin

Särbehandlingen av unga lagöverträdare har funnits under en lång tid och grundar sig främst på deras utvecklade ansvarsförmåga.⁹⁷ En av frågorna som utredningen skulle svara på, var om det psykologiska eller neurologiska som förr motiverade särbehandlingen är detsamma idag.⁹⁸

Utredningen konstaterade att personer i ungdomsåldern är mer benägna att underskatta risk, har en sämre impuls kontroll och har sämre förmåga att bedöma konsekvenser för sitt handlade. Den visade även att unga personer, särskilt i åldrarna 15–21, visar en större benägenhet att söka spänning än fullvuxna människor. Den neurologiska forskningen visade att utvecklingen av hjärnan pågår fram till 25 års ålder och att systemen i hjärnan som gör att vi söker spänning och som har svårt till självkontroll är högaktiva under ungdomsåren.⁹⁹ Sammantaget så visade den psykologiska och neurologiska forskningen att ungdomar är mer omogna i ett flertal avseenden som påverkar straffbedömningen.¹⁰⁰ Forskningsläget visade att det som legat till grund för särbehandlingen av unga i och med 1989 års reform fortfarande kan göras gällande.

⁹⁴ Jareborg & Zila (2010), s. 150; utkast lagrådsremiss, s. 22.

⁹⁵ Utkast lagrådsremiss, s. 22.

⁹⁶ Ibid., s.22.

⁹⁷ Ibid., s. 21, se även avsnitt 3.5.2.

⁹⁸ SOU 2018:85, s.185.

⁹⁹ Ibid., s.187.

¹⁰⁰ Ibid., s. 183 ff.

4.4 Mindre allvarlig brottslighet

Det som föreslogs i betänkandet var att helt slopa ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. Detta mötte kritik från ett flertal remissinstanser med anledning av ungas bristande mognad samt att lagförda brott begångna av unga lagöverträdare faktiskt har minskat de senaste 10 åren.¹⁰¹ Det framställdes även att när det gäller brott av mindre allvarligt slag så har särbehandlingen vid straffmätningen fortfarande grund för sig. Flera remissinstanser påpekade att majoriteten av unga lagöverträdare oftast begår ett eller ett par mindre allvarliga brott för att sedan sluta med detta när de blir äldre. För att inte repressionerna ska öka onödigt mycket bör därför den generella ungdomsreduktionen vara kvar på mindre allvarliga brott.¹⁰²

4.5 Allvarlig brottslighet

När det gäller allvarlig brottslighet leder den nuvarande ungdomsreduktionen till att reaktionen blir alltför begränsad och den står inte i proportion till allvaret av brottet. Regeringen anser även att det kan ifrågasättas om hänsynstagandet och toleransen av ungas outvecklade ansvarsförmåga ska väga tyngre än andra straffrättsliga intressen.¹⁰³

Att unga lagöverträdare kan begå allvarlig brottslighet och sedan få halverade straff kan enligt regeringen undergräva legitimiteten och straffsystemets trovärdighet. Utgångspunkten för påföljdsbedömningen ska vara brottets svårhet och när grova brott sker ska samhället kunna reagera med adekvata sanktioner.¹⁰⁴ Regeringen anser därför att förändringar av regelverket för unga lagöverträdare i åldern 18–20 år behövs för att säkerställa att det är brottets allvar som ligger till grund och är styrande för påföljden.¹⁰⁵

Flera av remisserna som var kritiska till en generell borttagning av ungdomsreduktionen framförde att det kan finnas anledning att förändra den nuvarande lagstiftningen om ungdomsreduktion för allvarlig eller mycket allvarlig brottslighet.¹⁰⁶

¹⁰¹ Utkast lagrådsremiss, s. 25.

¹⁰² Ibid., s. 25.

¹⁰³ Ibid., s. 22.

¹⁰⁴ Ibid., s. 22.

¹⁰⁵ Ibid., s. 22.

¹⁰⁶ Ibid., s. 26.

I motiven till avskaffandet av särbehandlingen anför regeringen att situationen i landets mest utsatta områden är oroväckande och att de präglas av otrygghet, fattigdom, segregation, hög arbetslöshet och social utsatthet. Regeringen menar att brottsligheten både formas från dessa områden samt trivs som bäst här. En av huvuduppgifterna för kriminalpolitiken är just att förhindra att barn och unga hamnar i dessa kriminella områden och på så sätt själv hamnar i kriminella banor eller faktiskt utsätts för brott.¹⁰⁷

4.6 Förslag till ändring

Utredningen kommer fram till att ett avskaffande av särbehandling för unga personer mellan 18–20 år inte kan motiveras baserat på psykologisk och neurologisk forskning. Tvärt om, anser de att gränsen för särbehandlingen borde vara något högre ålder.¹⁰⁸ Vad gäller ungdomsbrottslighetens utveckling konstaterar utredningen att den har minskat, även vad gäller allvarlig brottslighet och att den tillgängliga statistik som finns inte motiverar eller kan tolkas på det sätt att strängare påföljder behövs. Sammantaget så finner utredningen att det inte finns något erfarenhetsbaserat eller empiriskt stöd för att skärpa påföljderna för unga lagöverträdare genom att ta bort ungdomsreduktionen.¹⁰⁹

Eftersom utredningen har till uppdrag att endast utreda *hur* ett avskaffande bör ske och inte *om* ett sådant bör ske så lägger de fram förslag om att bestämmelsen om ungdomsreduktion bör ändras på så sätt att 29 kap. 7 § BrB ändras från 21 år till att endast gälla för den som begått brott innan han eller hon fyllt 18 år. Även paragrafens andra stycke om det högsta straffet för unga lagöverträdare ska ändras till att numera även inkludera livstidsstraff.¹¹⁰

¹⁰⁷ Utkast lagrådsremiss, s. 20.

¹⁰⁸ SOU 2018:85, s. 199.

¹⁰⁹ Ibid., s.199.

¹¹⁰ SOU 2018:85, s. 231 ff.

5. Analys

5.1 Uppfyller lagförslaget om avskaffande av ungdomsreduktionen de straffrättsliga principer och teorier som styr den nuvarande lagstiftningen om särbehandling?

5.1.1 Inledning

För att lättare komma fram till ett svar på ovanstående frågeställning kommer jag härunder redogöra för var och ett av skälen till särbehandlingen.

5.1.2 Preventionsskäl

Man skulle kunna utläsa ett preventivt syfte från det som anfördes av regeringen i betänkandet. Anledningen till att ett avskaffande av ungdomsreduktionen skulle vara aktuellt är enligt regeringen bland annat p.g.a. att ungdomsbrottsligheten utgjorde 20 procent av alla lagförda brott under 2019 och att det därför behövdes en skillnad.

Ser man däremot till konstaterad forskning och från aktuell statistik finns det ingenting som stadgar att strängare påföljder för unga lagöverträdare skulle ha några preventiva effekter mot framtida brottslighet. Tvärtom riskerar hårdare straff att öka återfallsrisken för ungdomar. Detta gör att förslaget ur ett preventivt perspektiv är kontraproduktivt och uppfyller därför inte de preventionsskäl som ligger bakom nuvarande lagstiftning.

5.1.3 Proportionalitetsskäl

Som framgått av både psykologisk och neurologisk forskning i betänkandet anses unga personer som outvecklade inom flera aspekter som påverkar straffbedömningen. Med hänsyn till detta anses särbehandlingen vara befogad enligt utredningen och flertalet av remissinstanserna. Betänkandet tar upp att det måste ske en avvägning mellan proportionalitet

för ungas känslighet gentemot stränga straff och mellan kravet på att straffsystemet ska ha tillräckligt ingripande reaktioner.

Det finns ingenting som visar på att ungdomar visar en större tolerans för strängare straff eller att de inte ska tillmätas samma grad av klander som de gjorts tidigare. Det har således inte skett någon förändring gällande unga personers utvecklade ansvarsförmåga eller deras sanktionskänslighet som tyder på att ett avskaffande av ungdomsreduktionen kan anses validerad.

Det som regeringen däremot lägger vikt vid är att myndighetsåldern i Sverige är den ålder som gäller för de flesta rättigheter och skyldigheter för samhället. Regeringen anser att det därför får anses som att mognadsgraden är tillräckligt utvecklad vid 18 års ålder.

Hur regeringen motiverar detta avsteg från proportionalitetsprincipen kommer jag redogöra för under avsnitt 5.2.2.

5.1.4 Humanitetsskäl

Humanitetsskälet kan anses vara ett av de största skälen till särbehandlingen. Att ungdomar befinner sig i en utvecklingsprocess och därmed inte har samma förmåga till självkontroll, ansvarstänk eller mognad som en vuxen har, gör att lagstiftaren anser att samhället bör visa tolerans i form av lägre straff. Om ett avskaffande av ungdomsreduktionen sker är det således ett avsteg från detta humanitetsskäl.

5.2 Hur motiverar regeringen avskaffandet av särbehandlingen trots avstegen?

5.2.1 Inledning

I avsnitt 5.1 konstaterade jag att förslaget om avskaffandet av ungdomsreduktionen innebär avsteg från samtliga skäl för särbehandlingen. Även fast detta framgår i betänkandet har regeringen valt att gå vidare med förslaget. Hur detta förklaras och motiveras kommer jag nu

redogöra för. De skäl som regeringen verkar ha fokuserat på är den offensiva straffrättspolitiken, vedergällningen, samt det allmänna rättsmedvetandet.

5.2.2 Offensiva straffrättspolitiken

Som beskrivits ovan i avsnitt 2.9.1 beskriver Jareborg att svensk straffrättspolitik kan delas upp i dels en offensiv straffrätt, dels en defensiv straffrätt. Det är möjligt att förklara regeringens avsteg från principerna om prevention, proportionalitet och humanitet med hänsyn till detta offensiva tankesätt. Eftersom det inte finns något vare sig erfarenhetsbaserat eller empiriskt stöd för att en strängare straffrätt ska ha preventiva fördelar för minskad brottslighet kan inte avskaffandet motiveras med hjälp av detta. Däremot verkar regeringen, precis som Jareborg uttrycker vilja lugna allmänheten och samtidigt visa sig vara handlingskraftig. Att regeringen med sitt kontraproduktiva argument om preventiva skäl väljer att genomföra avskaffandet kan utgöra en s.k. symbolisk anledning där någon egentlig skillnad i brottslighet inte nödvändigtvis kommer att ske.

Betänkandet tar även upp behovet av en avvägning mellan skälen för särbehandlingen och behovet av krav på tillräckligt ingripande åtgärder för att minska den allvarliga brottsligheten. Regeringen stadgar då att ett avsteg från proportionalitetsprincipen och skälen för särbehandlingen nu måste göras mer än förr för att unga brottslingar inte ska kunna begå grovt allvarliga brott och sedan få halverade straff. Jareborg har förklarat att den offensiva inriktningen på straffrättspolitik ibland innebär att viktiga principer och intressen får stå tillbaka för att lagstiftningen ska gå igenom.

5.2.3 Vedergällning

Principen om vedergällning är en av de äldsta inom straffrätten och innebär kortfattat att personen måste sona för sitt begångna brott. Det viktiga inom vedergällningsteorier är inte vem som har begått brottet, utan snarare att personen ska straffas för gärningen. Det är heller inte av vikt att straffet är proportionerligt till brottet eller till brottslingen, samt spelar det heller ingen större roll om den har ett preventivt syfte.

I och med att regeringen uttrycker sig kritiskt till att unga brottslingar ska kunna få begå allvarliga brott och sedan på halverade straff kan detta tyda på en liten del av ett vedergällningstänk. Som jag redogjort för i avsnitt 5.2.2 väljer regeringen att underminera skälen till särbehandlingen med hänsyn till att straffen måste vara hårdare och motsvara brottens allvarlighet, detta stämmer överens med tankesättet inom vedergällningsteorier och kan därför vara en del av varför särbehandlingen ska avskaffas.

5.2.4 Det allmänna rättsmedvetandet

Det är oklart hur det allmänna rättsmedvetandet ställer sig till hårdare straff och i detta fall till ett avskaffande av särbehandlingen för unga. Det tycks däremot som att regeringen utgår från att befolkningen i allmänhet vill se en hårdare lagstiftning samt strängare straff för unga.

Som nämndes i inledningen på uppsatsen dömdes i februari i år en man för ett av samhällets mest sett förkastliga brott till ett sänkt straff med hänsyn till just ungdomsreduktionen.

Samhällets reaktion på anledningarna till det sänkta straffet var inte positiva och kan tolkas som att strängare straff hade önskats av medborgarna.

Regeringen nämner även i betänkandet att samhället förtjänar att känna sig trygga och har ett rätt till skydd mot allvarlig brottslighet. Detta anger regeringen som ett av skälen till att grova brott måste straffas med adekvata reaktioner och att avskaffandet därmed är nödvändigt.

Som jag beskrivit i avsnitt 2.8 om det allmänna rättsmedvetandet så baseras människors kritik mot rättsväsendet ofta på okunskap och ibland även på tillfälliga opinionsmätningar. Att tillämpa det allmänna rättsmedvetandet som en grund för förstärkt lagstiftning för unga lagöverträdare trots att erfarenhetsbaserad, empirisk, psykologisk och neurologisk forskning anger motsatsen anser jag är ignorant och kommer leda till onödigt lidande för samhället som stort.

5.3 Slutsats

Det kan konstateras att det enligt min uppfattning skulle innebära ett avsteg från samtliga principer och teorier som ligger till grund för särbehandlingen i nuvarande lagstiftning, att

avskaffa ungdomsreduktionen. Det som regeringen istället lägger vikt vid är vedergällningsprincipen, den offensiva straffrättspolitiken samt det allmänna rättsmedvetandet för att motivera ett avskaffande. Genom att göra detta finner jag tre förklaringar för regeringens motiv, dels

- Att vedergällning trumfar principen om proportionalitet, dels
- Att det allmänna rättsmedvetandet verkar väga tyngre än forskning, dels
- Att straffrätten får en offensiv inriktning där regeringen vill visa sig vara handlingskraftiga och lugna befolkningen

Som Jareborg beskriver är den offensiva inriktningen på straffrätten en icke önskvärd utveckling. Istället för att regeringen med sitt kontraproduktiva argument om att strängare straff bidrar till minskad brottslighet, anser jag att regeringen genom en effektiv resursanvändning skulle kunna förbättra rättsväsendet genom att förbättra polisens resurser. Genom forskning framgår att det inte alltid är straffet som avskräcker mest, utan upptäcktsrisken är en stor avgörande faktor till antalet brott. På så sätt möter man samhällets krav på minskad brottslighet samtidigt som man går i samma linje som beprövade metoder, principer och forskning.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 2008:85 *Straff i proportion till brottets allvar*

SOU 2012:34 *Nya påföljder*

SOU 2014:18 *Straffskalorna på allvarliga våldsbrott*

SOU 2018:85 *Slopad straffrabatt för lagöverträdare 18–20 år*

Prop. 1987/88:120 *Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)*

Dir 2017:122 *Skärpta regler för lagöverträdare 18–20 år.*

Utkast till lagrådsremiss

<https://www.regeringen.se/49fd95/contentassets/554b83dfc51449c18dc92b1b094213f2/slop-ad-straffrabatt-for-unga-myndiga-vid-allvarlig-brottslighet-utkast-till-lagratsremiss.pdf> >

hämtad 2021-04-10.

Brottsbalken (1962:700)

Litteratur

Andersson, Robert & Nilsson, Roddy (2017), *Svensk Kriminalpolitik*, andra upplagan, Liber AB i Stockholm

Asp, Petter, Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils (2013/14), *Kriminalrättens grunder*, andra upplagan, Iustus Förlag AB i Uppsala.

Borgeke, Martin & Heidenborg, Mari (2016), *Att bestämma påföljd för brott*, tredje upplagan, Wolters Kluwer Sverige AB i Stockholm.

Clevesköld, Lars, Thunved, Birgit & Thunved, Anders (2019), *Samhället och de unga lagöverträdarna*, sjätte upplagan, Norstedts juridik i Stockholm.

Holmgren, Axel (2018), *Om den s.k. ungdomsreduktionen*, SvJT s. 343–359

Jareborg, Nils & Zila, Josef (2010), *Straffrättens påföljdslära*, tredje upplagan, Wolters Kluwer Sverige AB i Stockholm

Jareborg, Nils (1995), *Vilken sorts straffrätt vill vi ha? – Om defensiv och offensiv straffrättspolitik*, i Victor, Dag m.fl (red.), *Varning för straff*, Fritzes Förlag Ab i Stockholm s. 19-37

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red) (2018), *Juridisk metodlära*, andra upplagan, Studentlitteratur AB i Lund.

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsfattare: Ämne, material, metod och argumentation*, fjärde upplagan, Norstedts juridik i Stockholm.

Träskman, Per Ole (2015), *Skapas det allmänna rättsmedvetandet av att vi är medvetna eller omedvetna?*, SvJT s. 428–439

Elektroniska källor

Amanda Alvarsson (2021), *Dömdes för 49 våldtäkter mot barn – nu sänks straffet*, SVT nyheter, 21 februari 2021, <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/man-domd-for-sexbrott-mot-barn-i-borlange>>, hämtas 2021-04-30

Brotsförebyggande rådets hemsida, <<https://www.bra.se/om-bra.html>>, hämtad 2021-05-21

Rättsfall

NJA 2000 s. 421

Övriga källor

Brottsförebyggande rådet (2012): *Särbehandling av lagöverträdare 18-20 år – En kunskapssammanställning.*